

Nogy Angyalka-Izolda¹

Erdélyi első generációs diplomás nők esküvőszervezési narratívái

Kivonat

Tanulmányomban azt vizsgálom, miként jelenik meg a felfelé irányuló társadalmi mobilitás élménye az első generációs diplomás nők esküvőszervezési narratíváiban, valamint hogy ez a mobilitási tapasztalat milyen módon befolyásolja az esküvővel kapcsolatos döntéseiket, érzéseiket és a származási, továbbá az elért új társadalmi közegehez való viszonyulásukat. A kutatás empirikus adatait 16 félig strukturált interjú képezi, amelyek olyan erdélyi fiatal nőkkel készültek, akik amellet, hogy első generációs diplomások, az utóbbi három-négy évben házasodtak, vagy éppen a kutatás időpontjában még aktívan szervezték esküvőjüket. Az elemzésből kiderül, hogy az interjúalanyok narratíváiban a mobilis életpálya kezdeti szakaszának nehézségei és bizonytalanságai domináltak, ellentétben a várt osztályváltásra való reflexióval. Összességében tehát megállapítható, hogy a mobilitás élménye még nem elég hangsúlyos abban az élet- és pályaszakaszban, amelyben az interjúalanyok fiatal felnőttként vannak, ahhoz, hogy tudatos esküvői reprezentációt alakítsanak ki, így az osztályváltás élménye többnyire hiányzik a narratívákból. Az esküvőszervezést ehelyett a hagyományos és modern elemek közötti dilemma irányítja, ahol az új minták befogadása nagyrészt reflektálatlan és a közegeváltás során szerzett tapasztalatok függvénye. Az új, középosztálybeli habitus elemei így jellemzően közvetve és reflektálatlanul jelennek meg, nem pedig tudatos státuszreprezentációként.

Kulcsszavak: társadalmi mobilitás, habitus, első generációs diplomások, esküvőszervezési narratívák

Abstract. Wedding Planning Narratives of First-Generation University Graduate Women from Transylvania

In my study, I examine how the experience of upward social mobility is reflected in the wedding planning narratives of first-generation female university graduates, and how this mobility experience influences their decisions, emotions, and their relationship to both their social background and the new social environment they have achieved. The empirical data for the research consists of 16 semi-structured interviews conducted with young women from Transylvania who, besides being first-generation graduates, had either married within the last 3–4 years or were actively planning their weddings at the time of the research.

The analysis reveals that the narratives are dominated by the difficulties and uncertainties of the early stages of their mobile life paths, rather than by reflections on their expected class transition. Overall, it can be stated that in the life and career stage the interviewees are experiencing as young adults, the experience of mobility is not yet prominent enough to produce a conscious representation through the wedding, and class transition is therefore largely absent from their narratives. Instead,

1 Szociológus. E-mail: angyalnagy20@gmail.com

wedding planning is shaped by the dilemma between traditional and modern elements, with the adoption of new patterns being largely unreflective and dependent on experiences gained through exposure to new social contexts.

As a result, elements of the new middle-class habitus tend to appear indirectly and without conscious reflection, rather than as deliberate representations of status.

Keywords: social mobility, habitus, first-generation university graduates, wedding planning narratives

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article

Nogy, A. (2025). Erdélyi első generációs diplomás nők esküvőszervezési narratívái. *Erdélyi Társadalom*, 23(1), 139–159. <https://doi.org/10.17177/77171.313>

I. BEVEZETŐ

A felfelé irányuló társadalmi mobilitást a közbeszédben gyakran egy ideálisan elérendő, pozitív állapotnak tekintik. A mobilitás témakörével a társadalomtudósok sokasága foglalkozott és foglalkozik ma is, azonban nincs egyetértés abban, hogy milyen feltételek mellett hat a mobilitás kedvezően az egyének kapcsolataira és mentális jóllétére, illetve mikor jár inkább feszültségekkel. Sorokin (1959) disszociatív tézise szerint a felfelé irányuló mobilitással járó feszültségek érzelmi megterhelést okoznak, mivel az egyén kénytelen elhagyni korábbi világát, hogy beilleszkedjen egy újba. Ezzel szemben más kutatók (pl. Goldthorpe et al., 1987; Marshall–Firth, 1999) nem tulajdonítanak negatív következményeket a mobilitásnak.

Az utóbbi években egyre több kvalitatív kutatás jelent meg (pl. Friedman, 2016; Nyíró & Durst, 2021), amelyek mikroszinten vizsgálják a társadalmi mobilitást megélő egyének tapasztalatait. Ezek a tanulmányok erőteljesen támaszkodnak Bourdieu habitusfogalmára, amely segíti értelmezni, miként válhat a mobilitás érzelmileg is megterhelő folyamattá (Bourdieu, 2016).

Kutatásomban ezekből kiindulva vizsgáltam első generációs diplomás nők mobilitással kapcsolatos megéléseit, kifejezetten az esküvő kontextusában. Az esküvő ugyanis sok szempontból az a reprezentációs esemény, ahol egyrészt a pár lehetőséget kap megmutatni társadalmi sikerességét, másrészt ennek az eseménynek a keretén belül találkozik a mobilis egyén régi és új közege is, ami szintén jelentős hatással lehet a mobilitást megélő egyénre. Feltételezésem szerint az osztályváltás leginkább az esküvőszervezéssel kapcsolatos ízlésbeli döntésekben válik érzékelhetővé. Ez az egyensúlyozás különösen olyan konkrét döntések során válik nyilvánvalóvá, mint a vendéglista összeállítása, a menüsor, a zenei stílus vagy az esküvő helyszínének kiválasztása. Ez a kettősség gyakran komoly feszültségforrást jelent a menyasszony és családja között, amely döntésképtelenséghez vagy büntudathoz vezethet, különösen akkor, ha a nők a saját, újonnan elsajátított értékeik mentén döntenek a családi elvárásokkal szemben. Éppen ezért kutatásom egyik fő kérdése, hogy milyen módon jelenik meg a nők esküvőszervezési narratíváiban az osztályváltás, az új közeg? Ha reflektálnak is erre bármilyen módon, köthető-e ez a régi és új osztály, társadalmi közeg közötti disztinkcióhoz? Végül azt is szeretném feltárni, hogy alakítja-e

egyáltalán ezeket a narratívákat az, hogy ők szüleikhez képest mobilisak voltak, és ha igen, hogyan?

A kérdések megválaszolására kvalitatív kutatást végeztem, amelynek keretében 16 interjút készítettem olyan erdélyi fiatal nőkkel, akik az utóbbi három-négy évben házasodtak, vagy a kutatás idején éppen esküvőjüket szervezték. A következőkben a tanulmány elméleti keretében röviden összefoglalom a bourdieu-i habituselméletet és az erre alapozó, mobilitás hatásait vizsgáló empirikus kutatásokat, majd a meglévő szakirodalmak alapján komplexebb képet ismertetek a romániai mobilitási lehetőségekről, és végül áttekintem a kortárs esküvőszervezési narratívákkal foglalkozó szakirodalmat.

2. SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE

2.1. A társadalmi mobilitás vizsgálata Bourdieu habitusfogalmának fényében

A társadalmi mobilitás, különösen annak felfelé irányuló formája, nem csupán a sikeres előrejutás története, gyakran kísérik olyan negatív egyéni tapasztalatok, mint a stressz, az identitásválság vagy a „két világ között rekedtség” élménye. Ezeknek a szubjektív következményeknek a megértése elengedhetetlen a mobilitáskutatók számára, mivel árnyalja a tisztán strukturális vagy gazdasági elemzéseket, ugyanakkor a kutatók számára kihívást jelenthet ezen negatív tapasztalatok mélyebb okainak feltárása. Ezeknek a mélyebb okoknak a feltárásához kínál kivételesen hasznos elméleti eszközt Pierre Bourdieu habitusfogalma. A habitus koncepciója különösen alkalmas lehet a mobilitáskutatók számára annak megértésére, hogy a társadalmi térben való pozícióváltás miért lehet egyéni szinten annyira problematikus és feszültségekkel teli (Friedman, 2016; Nyíró & Durst, 2021).

A habitus diszpozíciók rendszere, vagyis olyan tartós hajlamok és készségek összessége, amelyek az egyének szocializációjuk során szerzett tapasztalataikból erednek, és strukturálják észlelésüket, gondolkodásukat, viselkedésüket (Bourdieu, 2000; 2016). A habitus egyszerre strukturált, mivel a társadalmi környezet alakítja ki, és strukturáló, mert hozzájárul a társadalmi rend reprodukciójához. A habitus az egyén társadalmi pozíciójának belsővé tett leképeződése, de nem statikus, mivel képes reagálni a társadalmi változásokra, ugyanakkor azok korlátait is hordozza (Bourdieu & Wacquant, 1992).

A társadalmi mobilitás során azonban előfordulhat, hogy a habitus és az új társadalmi környezet között feszültség alakul ki. Ilyen esetekben beszélhetünk hiszterézisről (Bourdieu, 1990), amikor a diszpozíciók már nem illeszkednek az új környezethez, ami diszlokációhoz és akár identitásválsághoz vezethet (Friedman, 2016). Ugyanakkor Bourdieu nem dolgozta ki alaposan a hasadt habitus fogalmát, mivel azt gondolta, mindez nagyon ritkán fordul elő (Friedman, 2016). Ezzel szemben az utóbbi években több empirikus kutatás is készült, amely igazolja, hogy a hasadt habitus sokkal gyakoribb, mint azt Bourdieu gondolta volna.

Friedman (2016) rámutat, hogy az egyén habitusa nemcsak a társadalmi mobilitási pálya irányát, sebességét és kiterjedését tükrözi, hanem az osztályhelyzet, a nem és az etnikai hovatartozás összetett kölcsönhatásában is formálódik. Tanulmányában rámutat, hogy akik rövid távú mobilitást vagy lassú, fokozatos előrelépést éltek meg, könnyebben alkalmazkodtak az új helyzetekhez, különösen, ha szorosan kötődtek származási közegük kultúrájához, bár ez a kötődés

gátolhatja is az előrejutást. Ezzel szemben a hirtelen, nagy léptékű mobilitási pályák, mint például amikor valaki munkásosztálybeli háttérből elit iskolákba kerül, identitásbeli feszültségekhez és érzelmi töréspontokhoz vezethetnek, mivel az egyén egyik közege sem tud már teljesen igazodni. Az egyenetlen mobilitási pályák, különösen a magas kulturális tőkét igénylő területeken, belső vívódást, önbizalomhiányt és rejtett sérüléseket okozhatnak az egyén számára.

Nyíró és Durst (2021) magyarországi kutatásai megerősítik, hogy a hasadt habitus nem törvényszerű velejárója az oktatási mobilitásnak. Friedmanhoz (2016) hasonlóan ők is megállapították, hogy a mobilitási pálya bizonyos jellemzői növelik a hasadt habitus kialakulásának valószínűségét, ugyanakkor ezek mellett behoznak új jellemzőket is, mint a földrajzi mobilitás mértéke, a származási család aspirációs tőkéje. Rámutattak, hogy ezen jellemzők kölcsönhatásai, valamint egyedi tényezők, mint a személyiség és az életesemények, tovább árnyalják a mobilitás megélését. Kutatásukban kiemelték a származási közösséghez való viszony központi jelentőségét, amelyben különösen fontos tényezőként azonosították a kötődés érzését és az ezzel járó lojalitási dilemmát. Hangsúlyozták, hogy az eredeti közegtől való esetleges érzelmi távolodás és az új közegbe való beilleszkedés közötti feszültség kulcsszerepet játszik a mobilitás szubjektív tapasztalatában és a hasadt habitus potenciális kialakulásában.

Hadas (2021) a klasszikus bourdieu-i kereteket továbbgondolva dolgozza ki a plurális habitus fogalmát, amely a diszpozíciók sokféleségét hangsúlyozza. Elméletének megalkotásához Norbert Elias folyamatszociológiáját és a hasadt habitus fogalmát használó mobilitáskutatásokat hívja segítségül. A plurális habitus életciklusok és átmeneti rítusok során formálódik, folyamatos átalakulásban van, így a zárt, statikus habitus eszméje tarthatatlan. A felfelé mobilis egyének új diszpozíciókat integrálnak életük során, de mobilitás nélkül is kialakulhatnak plurális diszpozíciók például a szülők eltérő társadalmi helyzetéből fakadóan. A habitus beépülése háromféle stratégián keresztül történik. A kényszerítés a hatalom intézményeihez, elsősorban az államhoz és az egyházhoz kapcsolódik, amelyek szabályok, előírások és elvárások révén formálják az egyének viselkedését. A megerősítés olyan folyamatokban valósul meg, mint a jutalmazás és az utánzás, amelyek leginkább a családi szocializációban és az iskolai nevelés során érvényesülnek. A csábítás pedig a piaci szereplők stratégiája, akik különféle eszközökkel igyekeznek felkelteni az egyénekben az igényt bizonyos termékek vagy szolgáltatások iránt, és ezzel formálják diszpozícióikat. Ezen kívül fontos megkülönböztetni a diszpozíciók beágyazódásának mértékét is, hiszen léteznek teljes diszpozíciók, amelyek például egyes hivatásoknál szorosan összekapcsolódnak a szerepeltvárásokkal, valamint részleges diszpozíciók, amelyek lazábban, kevésbé kötötten épülnek be az egyén habitusába.

2.2. Középosztály és a mobilitás romániai kontextusa

Az egyének társadalmi mobilitása szempontjából különösen fontos, hogy az adott társadalom mennyire nyitott vagy éppen zárt. A román társadalom esetében ezt a kérdést több szempontból is érdemes körüljárni. Egyrészt a középosztály mérete és összetétele az, ami sokat elárulhat a mobilitási lehetőségek valóságáról, másrészt a társadalmi rétegződés szerkezete, a mobilitási pályák iránya és a különböző generációk lehetőségei is árulkodóak lehetnek.

Ioniță (2015) definíciója alapján a középosztályt a népesség azon része alkotja, amely olyan jellemzőkkel és előnyökkel rendelkezik, amelyek biztosítják számára a jó életszínvonalat. A középosztály pontos meghatározása azonban nem egyszerű feladat, mivel a társadalmi osztályok

közötti határok kijelöléséhez egységes és megbízható kritériumokra lenne szükség, azonban ezek túlzott sokfélesége szubjektívvá teheti az osztályozást. Emellett az elemzést tovább nehezíti a részletes vizsgálathoz szükséges adatok hiánya, ami korlátozza a társadalmi rétegződés mélyebb megértését (Ioniță & Vasile, 2013).

A 2000-es évek eleji kutatások alapján az a kép rajzolódik ki a román társadalmi szerkezetéről, hogy az erősen rétegzett és osztályalapú, ami jelentősen korlátozza az egyének mobilitási lehetőségeit. Ebben a struktúrában a középosztály egy viszonylag zárt csoport, amelyet az endogámia és az oktatási, illetve munkaerőpiaci előnyök generációk közötti átörökítése jellemez. A társadalmi mobilitás többnyire csak osztályon belül lehetséges, bár a szocializmus után nőtt a felfelé irányuló mobilitás aránya, sok esetben ez csak horizontális mozgást jelent, amely nem jár együtt komolyabb státuszváltással (Cucu, 2007; Pop, 2015).

Később Mărginean (2015) a középosztály méretének becslésére vállalkozott, az iskolázottságot és a foglalkozási kategóriát használva referenciamutatóként. A középosztályhoz való tartozás feltételeként a középiskolai végzettséget és a szellemi munkavégzést jelölte ki, míg egy tágabb megközelítésben a középosztályba azokat sorolta, akik a foglalkoztatottak között legalább középiskolai végzettséggel rendelkeznek. Ezek alapján a tágan értelmezett középosztály 2012-ben a román népesség több mint a felét tette ki, míg a szűken vett középosztály csupán a foglalkoztatottak egynegyedét. Bár Mărginean (2015) optimistán tekintett a jövőbe, és a középosztály bővülésére számított a tudásalapú társadalom fejlődésével, a frissebb kutatások továbbra is törékeny és instabil román középosztályról számolnak be (Țăra, 2017). Ez a réteg nemcsak számszerűen szűk, hanem összetételét tekintve is változékony, mivel tagjai a gazdasági és társadalmi körülmények hatására könnyen elmozdulhatnak a társadalom más rétegei felé.

Romániában az oktatási expanzió egyik negatív következménye a túlképzettség és az oktatás-munkaerőpiac közötti diszkrepancia növekedése lett, mivel a gazdaság fejlődése nem tartott lépést a kibocsátott diplomások számával (Jecan & Pop, 2012). Ezt súlyosbította a felsőoktatás decentralizációja, ami csökkentette a képzések standardizáltságát. Ennek eredményeként, valamint a piaci igényektől lemaradó oktatási rendszer miatt, a végzettek gyakran kénytelenek képzettségük alatti munkát vállalni, miközben az elhelyezkedésben a formális intézmények helyett a személyes kapcsolatok és munkaközvetítők szerepe nőtt (Csata, 2006).

Az erdélyi magyar fiatalok körében az expanzió szintén megduplázta a diplomások számát, bár ez javította egyesek esélyeit magasabb státuszú állásokra, sokak munkaerőpiaci integrációja nehézkes maradt. Az alacsony végzettségűek helyzete eközben alig változott. A területi különbségek is konzerválódni látszanak, mivel az idő előrehaladtával is megmaradt a vidékiek hátránya a városiakkal szemben (Veres, 2020).

Egy frissebb tanulmány rámutat arra, hogy a román oktatási rendszer problémái elsősorban az alap- és középfokú oktatásban gyökereznek, mivel a diákok eredményei nagyobb mértékben függenek a családi háttértől, különösen a szülők foglalkozási státuszától és kulturális tőkétől (Țoc, 2016). A középosztálybeli szülők érzékelve mindezt igyekeznek tanórán kívüli foglalkozásokra befizetni gyerekeiket, amelyek nemcsak anyagi, hanem érzelmi és fizikai befektetést is jelentenek, miközben jelentős terhet rónak a családokra. Ezek a tevékenységek nemcsak az oktatást, hanem a gyerekek szocializációját is szolgálják, mivel lehetőséget biztosítanak számukra, hogy más középosztálybeli gyerekekkel barátkozzanak és elsajátítsák a középosztálybeli érték-

rendet, így próbálják a szülők ellensúlyozni az osztálypozíciójuk bizonytalanságát a posztkommunista társadalmi kontextusban (Savu et al., 2020).

Vizsont mi történik azokkal a fiatalokkal, akik nem rendelkeznek középosztálybeli háttérrel? Papp és Zsigmond (2021) kvantitatív kutatása szerint az első generációs egyetemi hallgatók hátrányos helyzetben vannak a többgenerációs diákokhoz képest, mivel a szülők foglalkozási háttere hatással van a fiatalok szakmai fejlődésére. Bár anyagi szempontból nincs jelentős különbség, az első generációs diákok gyakran érzik magukat hátrányosabb helyzetben, és diszkriminációval is szembesülnek. A többgenerációs diákok előnye a kulturális dimenzióban mutatkozik meg, mivel gyakrabban beszélnek idegen nyelveken és részesültek iskolán kívüli oktatásban. Egy másik kutatás arra jutott, hogy az első generációs diákok karrierválasztásakor is hátrányos helyzetben vannak, mivel alacsonyan képzett szüleik nem tudják segíteni őket a megfelelő szak kiválasztásában. Az oktatási intézmények célzott segítséggel, például pályatanácsadással enyhíthetnék ezeket a hátrányokat (Ion, 2023).

2.3. Kortárs esküvőszervezői minták

Az ezredforduló óta Európa-szerte erősödik az élettársi kapcsolatok társadalmi elfogadottsága, amely a házasság egykori legitimáló szerepét fokozatosan háttérbe szorítja. A házasságkötések száma csökken, azonban a házasság továbbra is megmarad, mint „ideális életforma” (Spéder, 2005). Habár az élettársi kapcsolatok növekvő társadalmi elfogadottsága háttérbe szorítja a házasság jogi és társadalmi legitimációs szerepét, a kortárs esküvők mégis minden eddiginél látványosabb, költséges és komoly előkészületeket igénylő eseményekké válnak.

Carter és Duncan (2016) kvalitatív kutatásában egyrészt ezen az ellentmondáson keresztül próbálja megérteni a kortárs esküvőszervezési minták alakulását Nagy-Britanniában. Emellett a szerzőpáros egy másik ellentmondásra is felhívja a figyelmet a kortárs esküvőkkel kapcsolatban, ugyanis bár ezeket az eseményeket gyakran egyedinek és személyre szabottnak értelmezik, mégis erőteljesen meghatározzák a kulturális normák, amelyek következtében az esküvők mégis nagyon egyformák, hiszen túlnyomórészt ugyanazon „hagyományos” elemeket foglalják magukba.

Az első látszólagos ellentmondás könnyen feloldható, ha más kutatók eredményeit is figyelembe vesszük. Boden (2003) szerint az esküvő kulturális eseményként lehetőséget ad a társadalmi sikeresség demonstrálására, ami magyarázza a magas költségeket. Carter és Duncan (2016) ehhez hozzáteszik, hogy az esküvő érzelmi elköteleződés kifejezésére is szolgál, a párok saját projektként tekintik az esküvőjüket, amelynek keretén belül nemcsak társadalmi, hanem érzelmi sikerüket is demonstrálják.

Továbbá a szerzők a kortárs esküvők kapcsán felmerülő második ellentmondásra válaszolva három, a jelen tanulmány szempontjából is fontos ideáltipikus csoportot különítenek el annak mentén, hogy a párok hogyan viszonyulnak a hagyományos elemekhez az esküvőjük szervezésekor. Az első és legnagyobb ilyen ideáltipikus csoport a „konformistáké”, akik többnyire reflektálatlanul követik a hagyományos, „fehér esküvő” forgatókönyvét. A második csoport az „újraalkotók”, akik a hagyományos elemek szelektív felhasználásával próbálnak egyediséget teremteni, míg a harmadik csoportba tartozó „alternatívok” igyekeznek teljesen eltávolodni a hagyományos sablonoktól, habár ők sem tudják azokat teljes mértékben elkerülni. A statisztikailag nem reprezentatív mintán alapuló csoportosításból az is kiderült, hogy a „konformista”

csoport képviselői túlnyomó részben fiatal munkásosztálybeliek, míg a másik két csoport tagjai jellemzően idősebb középosztálybeliek. Ez azzal is magyarázható, hogy a hagyományok újraelkötése vagy az azoktól való elszakadás kísérlete sokkal több társadalmi feszültséggel és kognitív erőfeszítéssel jár, mint annak elfogadása.

Az esküvőknek a társadalmi sikeresség bemutatásán túl még a kortárs kontextusban is nagy szerepe van abban, hogy átmeneti rítusként (Turner, 1996) csökkenteni próbálja a mindennemű feszültséget, amely a szerepátmenet kapcsán felmerülhet. Azok a párok, amelyek számára az átmenet drasztikusabb, mivel házasság előtt nem éltek együtt párjukkal vagy hagyományos értékeket valló családi környezetből érkeznek, nagyobb valószínűséggel tartanak bonyolultabb rituálékkal teletűzdelt esküvőket. Ezzel szemben azok a párok, amelyek esküvő előtt együtt éltek, vagy legalábbis nem a szüleikkel laktak, nagyobb valószínűséggel hagyják ki az egyházi szertartást, és kisebb, egyszerűbb esküvőt rendeznek (Kalmijn, 2004).

Ha a kortárs esküvőkről beszélünk, a fogyasztás elválaszthatatlan része ezeknek az eseményeknek, amely több szinten is értelmezhető. Egy iráni párokkal végzett kutatásban Rastegar és munkatársai (2014) arra mutatnak rá, hogy a fogyasztói magatartást az a vágy vezérli, hogy az esküvő tökéletes előadásként valósuljon meg, amely tükrözi a pár ízlését és identitását, miközben tudatosan egy maradandó emlékként őrizhető élményt is igyekeznek megalkotni. Ezzel szemben a nyugat-európai és amerikai kutatások, mint például Boden (2001) munkája, inkább a média befolyásolóerejére fókuszálnak, amely a hírességek esküvőin és menyasszonyi magazinokon keresztül közvetít mintákat és elvárásokat, létrehozva ezáltal a „szupermenyasszony” ideálját, aki egyszerre testesíti meg a romantikus ábrándokat és a tudatos fogyasztást, miközben érzelmi nyomást is gyakorol a nőkre. Az esküvői ipar ezáltal nemcsak termékeket kínál, hanem az érzelmek és képzelet irányításával fenntart egyfajta állandó feszültséget a nők számára, amely egyaránt lehet felszabadító és korlátozó.

3. MÓDSZERTAN

Vizsgálatom empirikus alapját 16 narratív elemekben gazdag, félig strukturált interjú képezi, amelyekkel egyfajta habitusvizsgálatra törekedtem. Az interjúalanyaim erdélyi, első generációs diplomás nők voltak, akik az elmúlt három-négy évben házasodtak vagy a kutatás időpontjában éppen szervezték a közeljövőben megtartandó esküvőjüket. Első generációsoknak azokat a nőket tekintettem, akiknek szülei legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkeznek, ők maguk viszont egyetemi diplomát szereztek. A megkérdezett nők túlnyomó többsége erdélyi magyar, de két román nyelvű interjút is sikerült készítenem, mivel egy tágabb perspektívára törekedtem, és arra, hogy a témát ne kizárólag etnikai síkon vizsgáljam. Kutatásom alanyai azért a nők lettek, mivel egyrészt személyes tapasztalataim, másrészt az esküvővel foglalkozó szakirodalom alapján (Arend, 2016) kijelenthető, hogy ők azok, akik tervezik és szervezik az esküvőket.

A kvalitatív minta, amellyel dolgoztam, alapvetően ún. kényelmi minta (convenience sampling). A mintavételt vegyes módszerrel végeztem, több forrást kombinálva. Először Kolozsvár környéki református és unitárius lelkészek segítségével jutottam el interjúalanyaimhoz, majd saját ismeretségi körömet is bevontam. Mivel egyre nehezebb volt a kutatási feltételeknek megfelelő személyeket találni, végül a hólabda módszert is alkalmaztam, és minden új alanytól

további kontaktokat kértem. Mint a kismintás kvalitatív vizsgálatok esetében általában, a mintavétel során tematikus reprezentativitásra törekedtem, ezért az első generációs háttér mellett arra is figyeltem, hogy az interjúalanyok különböző szakmai háttérrel rendelkezzenek. Így a kényelmi mintámban szerepel tanár, logisztikai menedzser, újságíró, lelkész és mérnök is. Emellett néhány interjúalany olyan fiatal nő, aki a tanulmányai befejezését követően közvetlenül családot alapított, így a munkaerőpiacon még nem helyezkedett el. Ami az interjúalanyok életkorát illeti, nem volt ezzel kapcsolatosan előre meghatározott szempont, mégis a megkérdezett nők életkora 23–29 év közötti volt, és csak egyetlen idősebb, 36 éves nő került a mintába.

Az interjúk nagyobb része a viszonylag nagyobb földrajzi távolság miatt online térben történt, viszont két esetben sikerült személyesen is találkozni az interjúim alanyaival. Az interjúkat legtöbb esetben azzal kezdtem, hogy megkértem az alanyokat, hogy mutakozzanak be, beszéljenek a családjukról, párjukról és tanulmányi háttérükről. Csak ezek után tértünk át az esküvő témakörére, ahol törekedtem egy olyan, a narratív interjúk módszertanából kölcsönzött kérdés feltevésére, amelyre a nők hosszan és szabadon válaszolhatnak elmondva mindent, amit ők fontosnak tartanak az esküvőjük körül. Elsődleges célom azonban nem a téma kimerítő átbeszélése volt, hanem teret engedni az interjúalanyoknak ahhoz, hogy minden, számukra releváns aspektust ki tudjanak fejteni. Az összegyűjtött adatokat végül a tematikus elemzés módszerével dolgoztam fel (Braun & Clarke, 2006).

4. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

4.1. A minta bemutatása

A kutatási mintát alkotó első generációs diplomás nők többsége 23–29 év közötti fiatal felnőtt, aki középfokú iskolai végzettségű, többnyire fizikai munkát végző szülői háttérrel rendelkezik. A továbbtanuláshoz a legtöbben szüleik bátorítására és anyagi támogatására is támaszkodhattak, ugyanakkor akadtak olyan esetek is, ahol a szülők nem bátorították a továbbtanulást vagy éppen anyagi helyzetük nem tette lehetővé a támogatást. Még azokban az esetekben is, ahol a szülői támogatás jelen volt, a továbbtanulással járó anyagi terhek továbbra is kihívást jelentettek, amelyeket különféle megküzdési stratégiák alkalmazásával igyekeztek áthidalni. Egyes hallgatók a jobb tanulmányi eredmények elérésére törekedtek az ösztöndíj elnyerésének reményében, míg mások az egyetemi tanulmányaik mellett munkát vállaltak. Emellett több esetben a kihelyezett egyetemi képzések bizonyultak könnyebben hozzáférhetőnek.

A kihelyezett egyetemi karon való tanulás viszont feltételezhetően kihathat az egyéni mobilitási pályára is (Friedman, 2016). Mivel, hogyha valaki az egyetemi évek alatt otthon él, kevésbé tapasztal éles váltást középiskolai éveikhez képest, kevésbé szakad el az otthoni közegétől, és feltételezhetően kimarad a merőben más közegben történő szocializáció egy részéből. Ezek miatt vélhetőleg a mobilitási pályája is lassabb, kevésbé meredek, mivel nem tapasztal nagy változásokat, amelyek törést okozhatnának a habitusában.

Az egyetem utáni munkaerőpiaci integráció a legtöbb esetben szintén nem volt zökkenőmentes az interjúalanyaim számára, mivel míg egyeseknek sikerült friss diplomásként elhelyezkedni a végzettségüknek megfelelő szintű munkakörben, mások kénytelenek alulfizetett vagy a végzettségüknek nem megfelelő munkákat végezniük. Ami az anyagi helyzetüket illeti, a véle-

mények megoszlanak, néhányan életszínvonaluk emelkedéséről számoltak be, míg mások nem érzik úgy, hogy jobban élnének, mint szüleik, amit részben a pályakezdő életszakasz is indokol.

4.2. Hagyományos és új elemek az esküvőszervezésben

Amikor megkértem az interjúalanyaimat, hogy meséljenek nekem az esküvőjükről vagy éppen annak szervezéséről azokban az esetekben, ahol még a tervezési fázisban tartottak, minden esetben első lépésként a házassági döntés után a vendégek összeírásának folyamatáról és a helyszín kereséséről kezdtek el mesélni. Aztán nagyon hasonlóan folytatták a beszámolót, ami nem meglepő, mivel miközben szeretnének a legtöbben csak őket tükröző „egyedi” esküvőt, mégis mindenki ugyanazokhoz a hagyományokhoz próbál igazodni, ezért az események nagyon is hasonlóak. Minden esetben ugyanazokat a jól meghatározott lépéseket teszik meg a párok, viszont ezeken belül van lehetőség bizonyos döntések meghozására, amitől a párok vagy esetünkben leginkább a menyasszonyok személyesebbnek, egyedibbnek érzékelhetik az egész eseményt. Dönthetnek arról, milyen stílusú legyen a menyasszonyi ruha, kik zenéljenek az esküvőn, milyen ételt szolgáljanak fel, milyen extra szolgáltatásokat szeretnének igénybe venni, és még nagyon sok apró részletet van lehetőségük eldönteni, ami által úgy érezhetik, hogy az övék más, mint a legtöbb esküvő.

„Hát szerettünk volna valami különlegeset az esküvőnkre... Jó most már egyre divatosabb a koktélbár sok esküvőn, mégsem annyira elterjedt, hogy mindenhol legyen. Minket nagyon megfogott, amikor egy másik esküvőn találkoztunk ezzel. Ahogy láttuk a fiatalokat és a többi vendéget, annyira jó érzés volt nézni, hogy mennyire élvezik. Nem is feltétlenül az alkoholos koktélokra gondolok, hanem arra, hogy lehet többféle dolgot... Például ott van a gyümölcssziget, ami szerintem nagyon jó ötlet. Candy bart nem választottunk, csak az asztalra tettünk süteményeket, de ezek az apróságok is nagyon fel tudják dobni az eseményt. Hát meg szerintem egyedivé is teszi, és utána meg mondjuk visszajelzéseket is tényleg hallasz az emberektől, hogy ez jó volt.” (Petra, 25 éves, gyártási menedzser)

Viszont az alapján, hogy ki hogyan viszonyul az általa hagyományosnak, illetve modernnek gondolt elemekhez az esküvőszervezés során, és azokat hogyan építi be saját eseményébe, két csoportot sikerült megkülönböztetnem. A csoportok kialakításában Carter és Duncan (2016) tanulmányára támaszkodtam, amelyben az esküvőt szervező párokat a hagyományos elemekhez való viszonyuk alapján csoportosítja. A szerzők három ideáltipikus csoportot különböztetnek meg: a „konformistákat”, „újraalkotókat” és az „alternatívokat”. Az én vizsgálati anyagomban azonban a három ideáltipikus csoportból csak kettő azonosítható be, mivel az alternatív esküvők a mintában nem voltak jelen.

A statisztikailag nem reprezentatív mintám egyik legnagyobb csoportja a „konformistáké” (Carter & Duncan, 2016), ahova azokat a nőket soroltam, akik az általuk és környezetük által hagyományosnak tekintett elemeket kérdések nélkül elfogadták és beépítik saját esküvőjükbe. Az ebbe a csoportba tartozókkal készített narratív interjúk során többször is elhangzott válaszként azokra a kérdéseimre, hogy miért épp azt a menüt vagy például azt a zenét választották,

amit végül is választottak az esküvőjükre, hogy „...a hagyományokhoz próbáltunk igazodni...”, „...a hagyományokhoz próbáltunk ragaszkodni”, vagy éppen az egész eseményre hivatkozva „A hagyományos lakodalmi szálon folyt az egész”. E válaszok alapján úgy tűnik, hogy ezt az irányelvet tudatosan választották, viszont az is jellemző volt, hogy kevésbé tudatosan építkeztek a hagyományosnak számító elemekre, kevesebb reflexióval igazodtak az esküvőkre érvényes normákhoz. Viszont ezek az esetek jól illusztrálják az esküvő átmeneti rítus jellegét is, amelynek alapvető sajátossága, hogy a szertartás során nem alakítják át radikálisan a hagyományos mintázatokat, hanem azokat elfogadva, a társadalmi normák és elvárások mentén navigálnak. Az esküvő tehát olyan rítusként funkcionál, amely előre meghatározott struktúrában valósul meg, biztosítva a társadalmi beágyazottságát és az egyén szerepének érvényesülését az adott közösségben.

„Nem is az, hogy kimondottan, hogy szeretttünk volna, csak hogy ez így jött, mert hogy mindenkinek van... Szóval, hogy ez így jött, mert minden esküvőn ez a megszokott, hogy mindenkinek van, és akkor olyan evidens volt, hogy hát nekünk is lesz.” (Tamara, 23 éves, HR-esként végzett, gyereknevelési szabadságon)

A vőfélyek jelenléte az esküvőkön több esetben is nagyban segítette a hagyományos esemény megszervezését az általa levezetett rituális játékokkal. Bizonyos rituális elemek, mint például a búcsúztatás a szülöktől, fontos része lehet az esküvőnek, amely segítheti a szerepátmenettel járó feszültségek megmutatását és megoldását azokban az esetekben, amikor a pár az esküvő előtt külön élt (Kalmijn, 2004). Viszont a vőfélyek által levezetett játékok jellemzően a hagyományos nemi szerepek kijelöléséről, eljátszásáról is szólnak, amelynek több eleme nehezen egyeztethető össze korunk női méltóságáról alkotott ideáljaival. Ennek ellenére a nők, akik elfogadták, sőt ragaszkodtak a hagyományos elemekhez, ezeket az elemeket is gond nélkül elfogadják és az esküvő természetes velejárójaként értelmezik.

„Volt a fiúbúcsúztatás, a vőlegénynek a búcsúztatása volt benne, aztán jöttek a lányos házhoz, hozzám, hogy kérjenek ki. A kikérő volt... mind a két esetben elbúcsúztatott minket a szülöktől, testvérektől, barátoktól, szomszédoktól stb. Ezt így hagyományos módon szerettük volna, ezt is. Akkor voltak ilyen beépített vicces elemek, például amikor kért ki engem, akkor volt nála egy ilyen óriási mamabugyi, és kereste a gazdáját.” (Barbara, 28 éves, könyvelő)

A konformisták elsősorban a hagyományos elemekhez igazodnak, azonban ez nem jelenti azt, hogy teljes mértékben elzárkóznának a modern megoldásoktól. Inkább olyan újszerű elemeket építenek be esküvőjükbe, amelyek már elkezdtek elterjedni és elfogadottá válni, például ismerőseiknél is látták ezeket. Ilyen modern, „most már egyre divatosabb” elemek közé tartoznak többek között a koktélbárok és a candy barok is.

A második csoportba sorolható fiatal nőket, a már említett Carter és Duncan-elemzés (2016) nyomán „újraalkotóknak” neveztem el, akik azonban – az én kényelmi mintámban – jóval kevesebben vannak a másik csoporthoz képest. Bár ugyanazokhoz a hagyományokhoz

nyúlnak vissza, mint az első csoport tagjai, ők sokkal aktívabban alakítják az esküvőjüket azáltal, hogy megkérdőjeleznek bizonyos hagyományos elemeket, amelyeket adott esetben a saját ízlésük és értékrendjük mentén újragondolnak, vagy akár néhány elemet teljesen ki is hagynak. Emellett sokkal bátrabban építik be a modern elemeket is az esküvőjükbe, mint a „konformisták”. Számukra ezek az újszerű megoldások nem csupán kiegészítői a hagyományos keretnek, hanem eszközként szolgálnak arra, hogy tudatosan eltávolodjanak a megszokott mintától.

„Nem volt ilyen lánykikérés stb. Mivel ezt se tartottuk fontosnak, sőt, hát úgy gondoltam, hogy nem is illik már, főleg úgy, hogy már lassan 14, vagy valami ilyesmi, vagy 10 éve nem éltem ugye otthon. Úgyhogy így nem tartottam lényegesnek azt, hogy engem most otthonról kikérjenek. Meg amúgy is már addig egy éve szinte együtt éltünk Áronnal egy lakásban, úgyhogy ez nem volt ilyen lényeges dolog.” (Kinga, 26 éves, segédlelkész)

A hagyományos mintáktól való eltávolodás hangsúlyosabb individualizmusra, a származási család fiatalok életében betöltött csökkenő szerepére, a szülői házból való elköltözés jelentőségére is utal, illetve a modernitásnak arra a jellemzőjére is, hogy maga a párválasztás és házasságkötés is egyre kevésbé családi ügy, sokkal inkább a két fiatalra tartozik. Az újraalkotás folyamata a nők számára folyamatos kognitív erőfeszítéssel jár (Duncan & Carter, 2016), hogy kiválasszák a számukra fontos elemeket, kihagyják a feleslegeseket, és megalkossák a számukra megfelelő eseményt.

„Én nagyon szívesen férjhez mennék farmerben is, meg bármiben, és engem nagyon zavar ez, hogy fehér. Miért kell fehér legyen? Miért nem lehet más színű? Tehát abszolút nem értem, és nagyon sokszor gondolkodtam el, és el is gondolkodom, hogy beírom a Google-ba, és megkeresem, de hogy mi értelme van a menyasszonyi csokornak? Miért tartunk egy csokrot a kezünkben, vagy mi az értelme a fátyolnak, hogy ezeket, úgy érzem, hogy ezeket meg kell tartanom, mert meg kell tartanom, meg végül is, na, most milyen lenne, ha nem lenne csokrom. Meg én is szeretném, csak nem látom néha az értelmét, azt látom, hogy ez egy sablon, amibe bele kell majd bújni aznap.” (Fruzsina, 24 éves, mesteri hallgató)

Azonban az „újraalkotó” nők számára nemcsak ez az állandó reflexió az, ami megnehezíti az esküvőszervezést, hanem az is, hogy a környezetükkel elfogadtassák döntéseiket, valamint az esetlegesen felmerülő konfliktusokat is kezelniük kell. Leginkább a szűk családi kör, a szülők azok, akik aktívan beleszólnak az esküvő szervezésébe, akár direkt vagy indirekt módon olyan helyzetbe hozva a menyasszonyokat, amelyben kénytelenek kompromisszumokat kötniük.

„Hát a kompromisszumot ugye a hagyományokban kötöttük, ahogy anyósomnak is engedtem, hogy akkor legyen hagyományos, de nem volt baj, nem nevezném annak, hogy most én mekkorát engedtem ebből, de hogy az én fejemben ez nem lett volna, akkor ugye a kikérés, az hogy megcsináljuk ezt a hago-

mányos falusi nagylagzit, a borjúhús is egy kompromisszum volt. És mi az, amiből nem engedtem? Hát nem engedtem a menyasszonyi táncból, nem engedtem abból, hogy sokat költsünk szerintem felesleges dolgokra, mint például a ruha. Vagy... Mit nem engedtem? Nem engedtem a játékokat, nem engedtem, hogy a vendégereg kibontakozzon. Ilyen szempontból, hogy bármit kérjenek az elloptott csokorért.” (Dóra, 28 éves, tanító)

A konfliktusos helyzetek elkerülése érdekében Kinga (26 éves, segédlelkész) már az esküvő-szervezés kezdetekor megpróbált határokat húzni abban, hogy a szülők milyen mértékben szólhatnak bele a szervezési folyamatokba.

„Nem szerettük volna azt, hogy hú, de ezt most mi adtuk, és ezt most mi fizetjük, és akkor, hogy úgymond bennük legyen az, hogy akkor ezzel jogot tartanak arra, hogy bele is szóljanak, hogy akkor milyen legyen, mert hogy ezt ők fizetik.”

Természetesen az, hogy sikerült saját forrásból finanszírozni az esküvőt, nem jelenti azt, hogy a szülők nem is próbálták meg tanácsokkal ellátni Kingát és párját. S természetesen így is akadt néhány megvitatandó kérdés. Viszont azzal, hogy megengedhették maguknak azt, hogy anyagi szempontból is függetlenek legyenek a szülőktől, jobb alkupozícióba kerültek.

„Anyósomnak volt az ötlete, és mindenképpen erőltette ezt a dolgot, hogy a kis üvegben pálinka legyen a köszönőajándék. De, hogy mi nem szerettük volna, mert ez már ilyen bevett gyakorlat, meg inkább a románoknál szokás ez a pálinkaadogatás. És én úgy voltam vele, hogy pálinkája mindenkinek van otthon, főleg ez így adogatni, meg annyi kis üveget beszerezni, megvenni stb. Úgy, hogy ez volt olyan dolog, amiben így nem egyeztünk, és nem hallgattunk rájuk.” (Kinga, 26 éves, segédlelkész)

A mintámat alkotó fiatal nők nagyobb része nem volt képes Kingához hasonlóan erős határokat kijelölni abban, hogy a szülők mennyire szólhatnak bele az esküvővel kapcsolatos kérdésekbe. Ennek egyik oka az életkoruk, mivel az esküvőjük megszervezése idején még erősen függtek a szülőktől. Ez a függés kisebb részben anyagi, mivel a legtöbben igyekeznek mindent az esküvő során kapott ajándékpénzből finanszírozni, nem terhelve ezzel a szülőket. Viszont akadnak olyan párok is, habár ebből van kevesebb, amelyek szülői segítséggel tudták csak megoldani az esküvő körül felmerülő költségeket. Az anyagi támogatáson túl szükségesnek érzik a szülők bevonását a gyakorlati dolgokba is, mert ők „tapasztaltak”. Ezekben az esetekben hagyományos mintát követő esküvőket szerveznek meg.

„Tehát igen, amúgy ez, hogy a szülők mennyire szólnak bele, ez amúgy nagyon jellemző, de azért mindig mellé teszük azt is, hogy nem szólunk bele, de ez a ti esküvőtök, de azért elmondják, hogy mit kéne, hogy kéne csinálni. De most nem is várhatjuk el, hogy ne szóljanak bele, mert most, ha őszinte leszek,

nagyon szép lenne, ha mi állnánk az egészet, de nem tudjuk mi állni az egészet, úgyhogy besegítenek, így nem mondhatjuk azt, hogy ne szóljanak bele, mert... Tehát igen... Amúgy ezt, hogy a termet lefoglalni, ezeket mind Márkék, tehát a vőlegényemék, tehát ők rendezték, mert Márknak van két nagyobb testvére, hét meg tíz évvel idősebbek, és nekik már mind túlestek ezen a nagy lagzis dolgon, és elég tapasztaltak a szülei ebben.” (Fruzsina, 24 éves, mesterei hallgató)

Kincső (24 éves, pásztorálpszichológiát végzett, gyereknevelési szabadságon) esete Kingának (26 éves, segédlelkész) éppen az ellenkezője, ők a párjával tudatosan bevonták a szülőket a szervezési folyamatba. Az anyák a legtöbb lépésnél jelen voltak a szervezési folyamatban, és tanácsokkal látták el a fiatalokat.

„Mi abszolút bevontuk a szülőket is, tehát mikor már mentünk a menüt lefoglalni, akkor is jött velünk az édesanyám és anyósom, mert tudtuk, hogy ők sokkal jobban értenek ehhez a részhez, mint mi. Meg a szervezésnél is igazán, tehát a díszítésnél is minden tanácsot meghallgattunk.”

Kincső és párja esküvője egy minden elemében hagyományosnak mondható esküvő volt. Az esküvőn hagyományos esküvői menü volt, mulatós zene, volt lánykikérés is és 250 meghívott vendég. Ezek a részletek alapján Kincső a „konformista” csoportba tartozik, viszont amikor a beszélgetésünk legvégén feltettem azt a kérdést, hogy ez az esküvő mennyire tükrözi őket, a következő választ kaptam:

„Szerintem nem annyira minket tükrözött, hanem próbáltunk igazodni a szokásokhoz, meg a[hho]z, hogy a vendégek jól érezzék magukat. Nekünk ideálisabb lett volna, mondom azt, hogy mit tudom én, természetben legyen valahol, szűk körben, de próbáltunk igazodni ahhoz, hogy a vendégek is jól érezzék magukat, ne csak rólunk szóljon ez az egész, de megvoltak csak a magunk pillanatai is. Úgyhogy... és ezt belül mi tudjuk, és ez szebbé teszi ezt az egészet.”

A Kincső által leírt ideális esküvő igazán modernnek mondható, viszont azért, hogy megfeleljen a társadalmi nyomásnak, lemondott erről, és hagyta, hogy a szülők közreműködésével végül is egy igazi hagyományos esküvőt szervezzenek. Mivel meg szeretett volna felelni az esküvőre meghívott vendégek ízlésének, ezért választottak mulatós zenészeket, azért ment el fodrászhoz és sminkeshez is. Kincső esete jól példázza, hogy bár eredetileg egy modern, „újraalkotó” narratívát képviselt, végül mégis engedett a társadalmi elvárásoknak, és hagyományos keretek között szervezte meg esküvőjét a szülők közreműködésével. Ez a kompromisszum viszont nem pusztán egyéni döntés, hanem annak a feszültségnek az eredménye, amely a korábban rögzült viselkedési minták és az új társadalmi elvárások között feszül. Hiszen a menyasszonyok társadalmi pozíciójának megváltozásával, a habitusuk nem feltétlenül igazodik azonnal az új helyzethez. Ez az időbeli késedelem, azaz a *hiszterézis*, feszültséget eredményezhet az egyén belső világában, amely egyszerre érzelmi és kognitív terhet jelent. Ez az ellentmondás az új társadalmi

környezet elvárásai és a régóta beépült szokások, értékek között olyan konform viselkedéshez vezethet, amelyben az ismerős, megszokott normákhoz való ragaszkodás erősebben jelenik meg, mint azt az új társadalmi pozíció logikája diktálná (Bourdieu, 1990).

Továbbá, a hagyományokhoz igazodó, konform módon szervezett esküvők jelenségét az is indokolja, hogy az általam megkérdezett nők közel fele nem tudott elhelyezkedni magasabb presztízsű jól fizető szellemi munkakörben, nem tudta megélni a mobilitását sem teljes mértékben. Nincsenek olyan közegben, ahol egy új kulturális mintát sajátíthatnának el, vannak olyan esetek, ahol földrajzi mobilitásról sem beszélhetünk, és sokan a házasságkötésig még a szüleikkel éltek. A mintámban az „újraalkotó” narratívát képviselők olyan nők, akik alapszakos képzettségük mellett rendelkeznek mesteri fokozatú diplomával. Ezt azért érzem fontosnak, hogy kiemeljem, mert az idő fontos tényező abban, hogy valaki meg tudja élni mobilitását. Aki hosszabb ideig tanul, feltehetően jobban el tud sajátítani egy új kulturális mintát, vagy aki több éve dolgozik egy adott közegben, nagyobb eséllyel integrálódik és alkalmazkodik annak normáihoz. Valamint, és ez az egyik legfontosabb tényező, hogy a megkérdezettek végzettségi szintjüknek megfelelő munkakörökben tudtak elhelyezkedni, amely képes biztosítani a jobb élet-színvonalat is.

A kutatási mintám és a választott módszertan nem teszi lehetővé, hogy összefüggéseket keressek, de a narratívák alapján kirajzolódik, hogy az esküvői elemek újraértelmezése és a modernbb elemek beépítése nem feltétlenül tudatos szakítás a hagyományokkal vagy egy kifejezett törekvés a modernitás irányába. Inkább egy természetes, organikus folyamatként jelenik meg, amelyet leginkább az új dolgokkal való találkozás és az azokra való nyitottság alakít. A hosszabb tanulási időszak, a földrajzi mobilitás, valamint a szülői háttértől való függetlenedés magával hozza az új mintákat anélkül, hogy ez tudatos reflexiók eredménye lenne.

4.3. Nemi szerepek és a dekoráció mint az önkifejezés eszköze

Az esküvőszervezés során felmerülő feladatok megosztása a legtöbb párnál hagyományos mintákat követ. Jellemzően a nők vállalják magukra a tervezés és a szervezés nagyobb részét, miközben párjukkal együtt döntenek a végső részletekről. A menyasszonyok azok, akik kitalálják az esküvő legkisebb részleteit is, például a dekoráció stílusát, és megkeresik a megfelelő szolgáltatókat, legyen szó fotósról, videósról, cukrászról vagy éppen vőfélyről.

„Hát ez a tipikus megosztás volt, ez az ilyen 70–30 százalék. Nyilván a fontos döntések, illetve az ilyen nagyon anyagi döntések meghozásában mindig közösen megbeszéltük mindent, de amúgy rám bízta a fotós kiválasztását is. De nem tudom, hogy a pasiknak úgy tipikusan így nincs beleszólásuk az ilyesmibe. Legalábbis az én mintáim és a családi körömben ez mindig így volt, hogy a nők hozzák meg ebben a döntéseket.” (Nikoletta, 25 éves, adminisztratív asszisztens)

Habár a hagyományos munkamegosztás a legjellemzőbb, akadtak olyan esetek is, ahol a szerepmegosztás sokkal egyenlőbb volt a párok tagjai között. Volt olyan pár, amely együtt aratta le és készítette elő a levendulákat az esküvői dekorhoz, vagy az esküvő utáni fotózáshoz az amúgy nem fodrász szakmájú férj készítette el a felesége frizuráját. Ez a típusú egyenlőbb mun-

kamegosztás jól szemléltethető Kinga (26 éves, segédlelkész) és férje esetében is, akik a következő módon dolgoztak együtt:

„Hát ugye, mint mostanság divat a köszönőajándék az esküvőkön, mi is szerettünk volna valamit, de ebben sem szerettünk volna ilyen hagyományos köszönőajándékot, mint például ez a, nem tudom, pálinka és a többi. Hanem úgy gondoltuk, hogy valami különlegeset, valami olyat, amiben benne vagyunk mi, és benne van a kezünk munkája, úgyhogy arra is hangsúlyt fektettünk, hogy ne elkészíttessük ezeket, hanem mi magunk csináljuk, úgyhogy végül ezek kis szappanok lettek, ilyen kis illatszappanok, amiket elkészítettünk itthon, ketten a férjemmel. Mi csomagoltuk őket, mi készítettük el rájuk a kis kártyát, úgyhogy ebben is mi benne voltunk. Próbáltunk mindent, amit csak lehet, saját kezűleg elkészíteni, a teremhez is a különböző kiírásokat, fotófalhoz díszeket, mindent mi igyekeztünk saját kezűleg megcsinálni.”

Az egyenlőbb munkamegosztás leginkább az „újraalkotó” csoportba tartozó nők és páraik között volt megfigyelhető, ami arra utal, hogy a hagyományos esküvőszervezési minták elhagyása nemcsak a szertartás jellegét és lebonyolítását érintette, hanem a szervezési feladatok megosztását is befolyásolta. A hagyományostól való eltávolodás ugyanis olyan új feladatokat és döntési helyzeteket teremtett, amelyek elvégzéséhez szükség volt a vőlegények aktívabb részvételére. Ez a részvétel feltehetőleg nem független az egalitárius normák hatásától sem, valamint attól, hogy ezek a párok férfi tagjai maguk is első generációs diplomások. Éppen ezért a hasonló társadalmi mobilitási tapasztalataik is hozzájárulhatnak az egyenlőbb munkamegosztás kialakulásához.

A dekorációk, valamint a kézzel készített köszönőajándékok az általam megkérdezett nők többsége számára az esküvő különösen fontos elemei közé tartoztak. A díszítés saját kezű elkészítése, ami jelentős idő- és energiabefektetést igényel, a nők számára az önkifejezés egyik eszközévé vált. Volt például, aki saját maga festette meg azokat a vázákat, amelyek a vendégek asztalaira kerültek. A kézzel készített dekorációk viszont nem csupán esztétikai elemek, hanem az esküvőt egyedibbé is teszik. Az ilyen elemek révén a nők jobban magukénak érzik az eseményt, és egyúttal lehetőséget adnak arra, hogy a vendégek is megismerjék stílusukat és ízlésüket. Bár az anyagi szempontok is szerepet játszanak, ezek általában másodlagosak az önkifejezés jelentőségéhez képest.

„Volt elképzelésem, hogy milyent szeretnék, igen, illetve van bennem egy ilyen minimális kreativitáshajlam, és akkor ezt így szerettem volna kiélni, illetve jó érzéssel töltött el az, hogy így a végére el tudtam mondani, hogy igen, ezt én állítottam össze. És másrészt az anyagi megfontoltság is szempont volt, de nem ez volt az elsődleges.” (Nikoletta, 25 éves, adminisztratív asszisztens)

Amikor később Nikolettát arról kérdeztem, hogy mi az, ami őket tükrözi az esküvőben, szintén a dekorációt említette:

„Tehát a nagyrészéhez, hogy itt is a dolgoknak a nagyrésztét mi hoztuk össze ketten, úgy anyagilag, úgy szervezésileg, és emiatt úgy a magunkénak érzem, hogy minden egyes dekoráció, ami volt az asztalon, minden egyes váza, azt végigfogdostuk, végigtapogattuk, végigdekupázsoltuk, a virágokat mi vágtuk le, mi szedtük össze. Szóval, hogy tényleg szívvel-lélekkel benne voltunk végig mindenben.”

Összességében elmondható, hogy az esküvőszervezés során felmerülő feladatok megosztása hagyományos mintát követ, ahol a menyasszonyok vállalták a szervezési munkák nagyrésztét, míg a vőlegények jellemzően csak a nagyobb anyagi döntésekben vesznek részt. Ugyanakkor az „újraalkotó” narratívát képviselő nők és páraik azok, akiknél megfigyelhető volt egy egyenlőbb szerepmegosztás. A vőlegények ezekben az esetekben nemcsak a nagyobb döntési és szervezési feladatokban vesznek részt, hanem az esküvői dekoráció vagy éppen a kézzel készített köszönőajándékok elkészítésben is. Az egalitáriusabb munkamegosztás ezekben az esetekben egyrészt összefüggésbe hozható az esküvő jellegével, mivel a hagyományostól való eltérésre törekvés többletmunkával jár, amely elvégzéséhez szükség van a férfiak bevonódására is. Másrészt a hagyományos mintáktól való elhatárolódás együtt járt a nemi szerepek terén kialakított modernbb nézetekkel is.

A dekorációk és kézzel készített elemek kiemelt szerepet kaptak a legtöbb esküvőn és jól szemléltetik az munkamegosztást is a párok tagjai között. A saját kezűleg készített díszítések és köszönőajándékok nemcsak költséghatékonysági szempontból voltak fontosak, hanem az önki-fejezés eszközeként is szolgáltak. A menyasszonyok számára ezek a kreatív elemek lehetőséget adtak arra, hogy személyesebbé és egyedibbé tegyék az esküvőjüket, valamint tükrözzék saját stílusukat és ízlésüket. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy hasonló elemzést lehetett volna végezni más döntési területekről is, mint például a vőfély szerepe, az ételek vagy a zene választása, azonban helyhiány miatt most a dekorációra koncentráltam.

4.4. Középosztálybeli esküvők?

Az interjúk során a nők nem reflektálnak közvetlenül saját társadalmi helyzetükre, azonban a beszélgetések alapján kirajzolódik, hogy azok, akik ténylegesen meg tudták tapasztalni a felfelé történő társadalmi mobilitást, olyan életmódbeli elemekről számolnak be, amelyek összefüggésbe hozhatók társadalmi előrehaladásukkal. Példaként említik, hogy gyerekkorukhoz képest ma már jóval több mindent engedhetnek meg maguknak, és ezt jól példázzák a külföldi vakációk, amit évente egyszer, vagy akár többször is megejthetnek. Viszont emellett többen is hangsúlyozzák, hogy gyerekkorukból hozták magukkal a takarékoskodás fontosságát, és ez a mai napig meghatározza pénzügyi döntéseiket. Például vásárlásaik során továbbra is megfontoltan döntenek, még akkor is, ha anyagi helyzetük már lehetővé tenné, hogy kevésbé szigorúan mérlegeljenek.

„Azt le kell szögezni, hogy a spórolást azt nem lehet kinevelni az egyénből, tehát ez benne marad. Szerintem akkor is, ha nyernék a lottón, akkor is meg nézném, hogy mi mennyibe kerül. És mai napig van úgy, hogy megengedhet-ném magamnak, de megszokásból inkább nem veszem meg, vagy mert jobban

átértékelem, és nem... Úgy érzem, hogy felesleges kiadás, de amúgy igen, sokkal több mindent megveszek magamnak, amire mondjuk gyerekként azt mondták anyáék, hogy nem, hogy egy dolgot választhatsz, most nyilván nincs ilyen. Illetve a kirándulások, ami még jelentős különbség a két állapot között, hogy a szüleinkkel is anno gyerekként voltunk kirándulgatni, de ez egy száz kilométeres körzeten belül volt, és általában ilyen kevés költségvetésű kirándulások voltak, sátorozás stb. Míg én [mi – szerk. megj.] már például tavaly is Egyiptomban voltunk, előtte Görögországban, tehát ilyen színvonalasabb kirándulásokat, többnaposokat, -heteseket engedhetünk meg magunknak.” (Nikoletta, 25 éves, adminisztratív asszisztens)

Ez a fajta gondolkodás az esküvő szervezésében is megmutatkozik, mivel többen is kifejezik, hogy anyagi lehetőségeik megengednének egy drágább esküvőt, azonban nem látják ennek értelmét.

„Nyilván megengedhettünk volna magunknak sokkal több dolgot, vagy ilyen stílusosabbat, vagy ilyen modernebbet, de nem tartottuk fontosnak, hogy ebbe pénzt befektessünk.” (Kinga, 25 éves, segédlelkész)

Ezekben az esetekben a hangsúlyt a nők az egyediségre és személyre szabottságra helyezik, szembe helyezkedve az esküvők fogyasztásorientált kultúrájával (Boden, 2001). A DIY (do it yourself) és az egyéni tervezés kiemelt szerepet kap, amely nem a hivalkodó luxusról szól, hanem arról, hogy az esküvő tükrözze a pár saját értékrendjét, stílusát és ízlését. Ez a hozzáállás jellemzően a középosztálybeli identitás megnyilvánulása, mivel nem a pénzköltés mértékével akarják demonstrálni társadalmi helyzetüket, hanem indirekt módon azzal, hogy az esemény átgondolt, egyedi és autentikus.

Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy a mintámat alkotó nők nem egyformán élték meg a társadalmi mobilitás lehetőségét. Bár egy részük valóban megtapasztalta az életmódbeli változást és az ezzel járó előnyöket, mások számára ez a lehetőség nem volt adott. Különösen igaz ez azokra a fiatal nőkre, akik az egyetem elvégzése után nem találtak a végzettségüknek megfelelő állást, kénytelenek voltak alulfizetett, szakképzettséget nem igénylő munkát vállalni. Számukra a mobilitás ígérete az esküvőjük szervezésének időpontjában még nem vált valósággá, így nem tudtak ugyanúgy beszámolni a társadalmi helyzetük javulásának élményéről.

Amikor az interjúk során direkter módon próbáltam rákérdezni arra, hogy milyen módon befolyásolja az esküvőszervezést az ő mobilitásuk, az alanyok számára nehézséget okozott a kérdés megválaszolása. Voltak, akik számára ez a kérdés érzékeny témának bizonyult, és morális dilemmaként értelmezték. Egyikük például hangsúlyozta, hogy nem tartja magát sem másnak, sem jobbnak azokhoz képest, akik nem szereztek diplomát. Azonban Barbara (28 éves, könyvelő) válasza a kérdésemre világossá tette számomra, hogy miért nem találom a legtöbb esetben azt, amit keresek:

„Az, hogy én egyetemet végeztem? Nem volt bennem, én külföldről jöttem haza, egyetem után nem találtam munkát, és akkor kimentem, a mostani

férjemmel kimentünk Hollandiába, ő már amúgy ott dolgozott, és akkor mondtam, hogy oké, akkor én is megyek. Vesztenivalóm nincs. Ugye szerintem nem volt benne ez, hogy én most egyetemet végeztem, és hogy majd akarok mutatni valamit. Lehet, hogyha most kellene megint megcsinálni az esküvőt, vagy hogyha jobb pozícióban lennék, lehet..., nem tudom, mostani fejemmel mit gondolnék, de amúgy akkor abszolút nem volt benne ez, hogy én most egyetemet végeztem, és hogy ezt valamilyen szinten az esküvőmmel meg akarom mutatni az embereknek.”

Az osztályhelyzet egy reflexióban sem közvetlenül, sem átvitt értelemben nem jelent meg hangsúlyosan. Amikor a döntésekről meséltek, nem utaltak új társadalmi közegre és annak elvárásaira, szokásaira, amely bármilyen módon befolyásolná őket. Mivel az általam vizsgált több esetben sem beszélhetünk olyan új társadalmi közegekről, amelyhez a fiatal nők ténylegesen tartoznának. A mobilitási pályájuk rövid távú, és lassúnak is mondható. Ennek egyik fő oka az, hogy az egyetem elvégzése után sokan nem találnak a végzettségi szintjüknek megfelelő munkát, emellett több esetben földrajzi mobilitásról sem beszélhetünk. Éppen ezért a „konformista” döntések mögött sem állhat a lojalitás, mint motiváció (Nyíró & Durst, 2021), mivel a legtöbben nem érezhetik azt, hogy elárulják vagy éppen megtagadják a származási közegüket, mert számukra egyelőre még nincs új társadalmi közeg, amelynek egyszerre tagjai lehetnének. Ellenben a mintámon belül az „újralkotó” narratívát képviselő fiatal nők esetében megfigyelhető a származási közeg, amelyet a szülők képviselnek és az új társadalmi közeg mintáinak összeütközése. A fiatal nők ezekben az esetekben próbálnak határokat húzni abban, hogy a szülők mennyire szólhatnak bele az esküvő szervezésébe. Viszont legtöbbször a nők készek kompromisszumokat kötni és bizonyos elképzeléseiket elengedni.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A kutatásom elsődleges célja az volt, hogy feltárjam az első generációs diplomás nők mobilitással kapcsolatos megéléseit az esküvő kontextusában. Érdeklődésem középpontjában az állt, hogy hogyan jelenik meg az osztályváltás és az új társadalmi közeg tapasztalata az esküvőszervezési narratívákban. Vizsgáltam továbbá, hogy ezek a tapasztalatok köthetők-e a régi és új osztály, illetve a társadalmi közeg közötti distinkcióhoz, valamint, hogy a szüleikhez képesti társadalmi mobilitásuk ténye miként formálja ezeket az elbeszéléseket.

Az esküvőszervezési narratívák elemzése azt mutatja, hogy azokat elsősorban a hagyományos és modern elemek közötti dilemma formálja, nem pedig a társadalmi mobilitás tudatos megélése vagy reprezentációja. Carter és Duncan (2016) nyomán két fő attitűd különíthető el a hagyományokhoz és újításokhoz való viszonyuk alapján. A legtöbben „konformisták”, akik az általuk és környezetük által hagyományosnak tekintett elemeket kérdés nélkül elfogadják és beépítik. Ezzel szemben az „újralkotók” azok, akik aktívan újragondolják a tradíciókat és bátrabban újítanak, ugyanakkor mindez több kognitív munkával jár, és emellett kompromisszumkészséget is igényel a nők részéről.

A vizsgált esetek alapján elmondható, hogy a modern elemek beépítése kevésbé tudatos döntés eredménye, inkább az új hatásokkal való találkozás függvénye. Ez a folyamat nagyrészt reflektálatlan, és az határozza meg, hogy az adott nő vagy pár életében történt-e olyan közegváltás társadalmilag és földrajzilag, amely révén új mintákkal kerülhettek kapcsolatba. Azok, akik földrajzilag nem mozdultak el jelentősen származási közegükből, kevésbé építenek be új elemeket, függetlenül társadalmi elmozdulásuktól.

Bár az interjúalanyok közvetlenül nem tematizálják társadalmi helyzetüket vagy annak változását, az életmódbeli elemek és a hangsúlyok alapján kirajzolódik egyfajta új, formálódó közeposztálybeli habitus. Ez nem a luxusfogyasztásban vagy a státusz anyagi fitogtatásában, hanem az egyediség, az önkifejezés és az esemény átgondoltsága, autentikussága iránti igényben jelenik meg, például a DIY-elemek vagy az egyéni tervezés révén. Eközben a takarékoság és a megfontolt pénzügyi döntések továbbra is fontos szempontok maradnak. A változások inkább posztmaterális területeken mutatkoznak meg, mint például a progresszívebb, egyenlőbb nemi szerepekben vagy az önkifejezés fontosságában. Az esküvőszervezési feladatok megosztása is ezt tükrözheti, ami bár többnyire hagyományos, az „újraalkotóknál” megfigyelhető egyenlőbb munkamegosztás erre az új, nem feltétlenül anyagi erőforrásfüggő habitusra utalhat.

A kutatás fő következtetése tehát az, hogy a vizsgált fiatal nők élet- és pályaszakaszában a mobilitás élménye még nem annyira hangsúlyos vagy lezárult folyamat a habitusukban, hogy az esküvőjükben „megmutatásra”, explicit reprezentációra érdemesnek tartsák. Az osztályváltás ténye vagy élménye közvetlenül nem jelenik meg a szervezési narratívákban, és a hagyományos/modern dilemma sem a régi vagy új osztályhoz való hűség kérdéseként merül fel.

Az eredeti kutatási cél helyett az interjúk sokkal inkább a mobilis életpálya kezdetének tapasztalatait, nehézségeit és bizonytalanságait tárták fel. Sok interjúalany friss diplomásként elhelyezkedési problémákkal küzd, alulfizetett vagy képzettségének nem megfelelő munkát vállal, vagy csak évek múltán, több munkahelyváltás és továbbképzés után talál csak stabilabb, a végzettségének jobban megfelelő pozíciót. Ez esetükben azt jelenti, hogy ebben a szakaszban még nem beszélhetünk a szülőkhöz képest jelentős életminőség-javulásról. Ez a tapasztalati háttér is magyarázhatja, miért nem a társadalmi sikeresség és az osztályváltás megmutatása áll még az esküvői reprezentáció középpontjában ebben az életszakaszban.

SZAKIRODALOM REFERENCES

- Arend, P. (2016). Consumption as common sense: Heteronormative hegemony and white wedding desire. *Journal of Consumer Culture*, 16(1), 144–163. <https://doi.org/10.1177/1469540514521076>
- Boden, S. (2001). “Superbrides”: Wedding consumer culture and the construction of bridal identity. *Sociological Research Online*, 6(1). <https://doi.org/10.5153/sro.570>
- Boden, S. (2003). *Consumerism, romance and the wedding experience*. Palgrave.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2000). *Pascalian meditations*. Stanford University Press.

- Bourdieu, P. (2016). Habitus. In J. Hillier & E. Rooksby (Eds.), *Habitus: A sense of place* (pp. 27–34). Routledge.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. University of Chicago Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Carter, J., & Duncan, S. (2017). Wedding paradoxes: Individualized conformity and the ‘perfect day’. *The Sociological Review*, 65(1), 3–20. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12366>
- Cucu, A. S. (2007). The Romanian middle class: A topological analysis. *Studia Universitatis Babes-Bolyai-Sociologia*, 52(2), 17–40.
- Csata, Zs. (2006). A képzésből a munka világába való átmenet az erdélyi diplomás fiataloknál. *Regio*, (2), 43–64.
- Friedman, S. (2016). Habitus clivé and the emotional imprint of social mobility. *The Sociological Review*, 64(1), 129–147. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12345>
- Goldthorpe, J. H., Llewellyn, C., & Payne, C. (1987). *Social mobility and class structure in modern Britain*. Clarendon Press.
- Hadas, M. (2021). Outlines of a theory of plural habitus: Bourdieu revisited. *Routledge*.
- Ion, I. E. (2023). Low-income, first-generation students’ experiences of parent support in career development. *Family Relations*, 72(1), 215–233. <https://doi.org/10.1111/fare.12688>
- Ioniță, A. C. (2015). How does the middle class look like in Romania? *Revista Română de Economie*, 41(2), 260–280.
- Ioniță, A. C., & Vasile, V. (2015). To be or not to be middle class in Romania. *Procedia Economics and Finance*, 32, 914–922. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01547-6](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01547-6)
- Kalmijn, M. (2004). Marriage rituals as reinforcers of role transitions: An analysis of weddings in the Netherlands. *Journal of Marriage and Family*, 66(3), 582–594. <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00039.x>
- Marshall, G., & Firth, D. (1999). Social mobility and personal satisfaction: Evidence from ten countries. *The British Journal of Sociology*, 50(1), 28–48. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.1999.00028.x>
- Mărginean, I. (2015). Estimation of middle-class size in Romania. *Procedia Economics and Finance*, 22, 787–793. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00311-1](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00311-1)
- Nyíró, Zs., & Durst, J. (2021). Racialisation rules: The effect of educational upward mobility on habits. *Szociológiai Szemle*, 31(3), 21–50. <http://doi.org/10.51624/SZOCSEMLE.2021.3.2>
- Papp Z., A., & Zsigmond, C. D. (2021). Educational mobility of Hungarian first-and multi-generational young intellectuals in four countries. *Szociológiai Szemle*, 31(3), 132–157. <https://doi.org/10.51624/SZOCSEMLE.2021.3.6>
- Pop, C. (2015). Social mobility patterns in Romania. *Anuarul Institutului de Istorie „George Baritiu” din Cluj-Napoca, Seria Humanistica*, 13(13), 29–58.
- Rastegar, Y. A. S. E. R., Rabbani, A., & Iman, M. (2014). Consumption in the marriage rituals: A qualitative study on the meaning of consumption in wedding. *International Review of Social Sciences*, 2(5), 130–135.

- Savu, A., Lipan, Ș., & Crăciun, M. (2020). Preparing for a “good life”: Extracurriculars and the Romanian middle class. *East European Politics and Societies*, 34(2), 485–504 <https://doi.org/10.1177/0888325419842209>
- Sergiu, Ț. (2017). Middle Class in Romania: Fiction or Reality? *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 17(1), 253–258.
- Țoc, S. (2016). Familie, școală și succes școlar în învățământul liceal românesc. *Calitatea vieții*, 27(3), 189–216.
- Turner, V. W. (2002). *A rituális folyamat: Struktúra és antistruktúra: A Rochesteri Egyetemen (Rochester, New York) 1966-ban tartott Lewis Henry Morgan-előadások*. Osiris.
- Veres, V. (2020). Az erdélyi magyar ifjúság társadalomszerkezetének és iskolai mobilitásának változásai (2001–2016). In B. Dániel, R. Geambașu, D. Kiss, S. Rusu, J. Szabó, V. Veres, & E. Vita (Eds.), *Erdélyi magyar ifjúság: Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között* (pp. 15–45). Presa Universitară Clujeană/Kolozsvári Egyetemi Kiadó.